

В.П. Симонова, вчитель світової літератури
Славутицької ЗОШ № 3 Київської області

Таємниця в тому, що я всяку
хвилину інший і той самий.

Тема: Життєвий і творчий шлях Льва Толстого. Філософського-етичні й творчі пошуки письменника, його громадська діяльність.

Толстой – це цілий світ.
М.Горький

Мета: Простежити головні події життя та творчості Л.Толстого, висвітлити основні принципи світогляду та створити образ письменника-мислителя і творця; викликати зацікавленість учнів особистістю письменника та його творчістю; розвивати творчі здібності учнів, удосконалювати вміння та навички учнів складати опорний план-конспект, узагальнювати і систематизувати навчальний матеріал; виховувати моральні почуття, життєву активність, прагнення до самовдосконалення.

Обладнання: Виставка книг Л.Толстого, критичної літератури, портрети письменника різних періодів його життя, зображення статуї Мойсея роботи Мікеланджело, висловлювання Л.Толстого, записи теми, епіграфи до уроку, музичне оформлення.

Тип уроку: Урок вивчення нового матеріалу.

Вид уроку: Урок-портрет, „усний журнал”, подорож.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Звучить класична музика. Шопен „Вальс”.

Вступне слово вчителя (біля зображення скульптури Мойсея роботи Мікеланджело та портрета Л.Толстого):

Це було у двадцяті роки минулого століття. У церкві святого Петра в Римі біля скульптури Мойсея роботи геніального італійського художника, скульптора і архітектора Мікеланджело часто зупинялася жіночка, на вигляд – росіянка. Вона довго й пильно розглядала постать пророка з могутнім торсом... Це була донька найвідомішого російського письменника Л.Толстого – Тетяна Львівна Толстая.

Вона розповідала своїм рідним, що, дивлячись на скульптуру Мойсея, згадує батька – так Мойсей схожий усім своїм виглядом на Льва Миколайовича.

Учитель звертає увагу дітей на зображення скульптури Мойсея і портрет Л.Толстого і запитує:

То в чому ж їхня схожість?

(Учні, як правило, спочатку звертають увагу на зовнішню міць, фізичну досконалість біблійного героя; припускають, що схожість, можливо, саме у фізичній силі й тілесній досконалості)

Учитель акцентує увагу дітей на тому, що Т.Толстая, говорячи про схожість, мала на увазі не тільки зовнішність, а, напевне, і внутрішню спорідненість. Пропонує дітям згадати, що вони знають про біблійного героя.

(Мойсей – найславетніший пророк і вождь, духовний провідник ізраїльтян, який ціною неймовірних зусиль і страждань вивів свій народ з єгипетської неволі)

Учитель звертає увагу дітей на характеристику Мойсея як духовного наставника людей і ставить конкретніше проблемне питання:

- У чому полягає схожість Л.Толстого з біблійним героєм?

- На це запитання спробуємо дати відповідь протягом всього уроку.

II. Повідомлення теми уроку та його мети.

Робота з епіграфом уроку.

„Усний журнал”.

1903 року на прохання свого біографа Бірюкова Л.Толстой почав писати нариси автобіографічного характеру, захопився споминами про далеке дитинство та написав твір про перші десять років свого життя – „Спомини”. Історію свого життя він розпочав простими і зворушливими словами: „Народився я та провів перше дитинство у селі Ясна Поляна...”

Фото Ясної Поляни.

III. Вивчення нового матеріалу.

Розповідають „біографи” письменника, „літературознавці”, „Толстой”.

1-й біограф:

Лев Миколайович Толстой народився 28 серпня (9 вересня за новим стилем) 1828 року в Ясній Полянці, поблизу Тули. Тут письменник провів більшу частину свого життя, тут він написав „Війну і мир”, „Анну Кареніну”, „Воскресіння”...

За своїм походженням Лев Миколайович належав до родовитих дворян Толстих, його предок по батьківській лінії одним із перших отримав графський титул при Петрі Першому. Мати походила із старовиноного роду Волконських, і по її лінії Лев Толстой був далеким родичем О.С.Пушкіна.

Учитель:

Сімдесятичотирьохлітній Толстой у „Спогадах” назвав свої дитячі роки особливо радісними. „Раннє дитинство – той період, коли все сповнене дивним ранковим світлом, в якому всі гарні, всіх любиш, тому що сам хороший і тебе люблять.” Це може здатися дивним, бо зовнішні події цього періоду життя дітей Толстих особливо безрадісні: смерть матері (1830 р.), коли Льву не було і двох років, через сім років – смерть батька (1837 р.), а невдовзі – бабусі. Діти –

Микола, Сергій, Лев, Дмитро і менша сестра Маша – залишилися сиротами. Хоча вони були оточені люблячими людьми, але печать сирітства не могла не залишити глибокого сліду в дитячій свідомості.

Демонстрація сімейних портретів.

Учитель:

У Льва Толстого своя міра: ці роки радісні моральною чистотою, любов'ю до всіх людей, вірою в добро, яке обов'язково перемаже зло на Землі. Цю моральну чистоту, віру в людей, у щастя, на яке люди заслуговують і якого можуть досягнути, Толстой проніс через усе своє життя.

Толстой:

„Матері своєї я зовсім не пам'ятаю. Мені було півтора року, коли вона померла. Волею обставин не залишилося жодного її портрета, тож як реальну фізичну істоту я не можу собі уявити її. Я почасти і радий цьому, бо в уяві моїй є тільки її духовний образ, і все, що я знаю про неї, прекрасне”...

2-й біограф:

Світлий образ матері Толстой проніс через усе своє життя як ідеал жінки – морально чистої й духовно багатой, люблячої дружини і ніжної матері. Лев Миколайович любив розпитувати всіх, хто знав Марію Миколаївну, про найдрібніші подробиці з її життя, дбайливо зберігав усі її зошити із записами, листи, щоденники і не раз перечитував їх.

Толстой:

„Втім, не тільки моя мати, а й усі, хто мене оточував... уявлялися мені винятково гарними людьми... Я дуже любив батька, але не знав, якою сильною була ця любов, поки він не помер.

Третьою, і найважливішою особою щодо впливу на моє життя була тітонька, як ми її називали, – Тетяна Олександрівна Єргальська. Вона була дуже далека родичка, але за правом любові до нас зайняла у нашому вихованні перше місце. І ми відчували це...

Це вона навчила мене духовної насолоди любові. Вона не словами вчила мене цього, а всією своєю істотою заражала мене любов'ю. Я бачив, відчував, як гарно їй було любити, і я зрозумів щастя любові”...

3-й біограф:

Йому було 14-15 років... Захоплено читав французькі романи, іноді „ковтав” до п'яти романів за добу. Любив спостерігати людей, аналізувати їхні вчинки, порівнювати їх зі словами. І кожне спостереження було для нього відкриттям. Відкриттям стали і прочитані вперше сторінки Руссо: вони викликали посилену роботу думки, справляючи і сильне, й радісне враження...

Не випадково знайомі називали його філософом. Він часто дивував їх глибиною й оригінальністю суджень, які суперечили загальноприйнятим, захопленістю і пристрасною, з якими висловлював він свої погляди, не зважаючи на авторитети.

Учитель:

Незабаром (1841 р.) Толстой переїздить до Казані, де жила його тітка по батьку – Юшкова Пелагея Іллівна.

У 16 років він обрав для себе дипломатичну діяльність і вступив до Казанського університету на східний факультет. Пізніше перевівся на юридичний.

4-й біограф:

Лев Миколайович був бажаним гостем у багатьох знатних сім'ях міста, часто відвідував вечори, бали; бурхливому світському життю сприяли і його юнацьке честолюбство, і темперамент, і прагнення успіху у жінок... 17 березня 1847 року студент Л.Толстой зробив перший щоденниковий запис...

Толстой:

„Я ясно побачив, що безладне життя, яке більшість світських людей вважає за ознаку молодості, є не що інше, як ознака ранньої розпусти душі”.

Учитель:

Так розпочався для нього період будівництва своєї особистості, який продовжувався, як і щоденники, все життя.

Молодий Толстой створив струнну систему правил розвитку волі, розумових здібностей, пам'яті. Ці правила свідчать передусім про величезну внутрішню роботу і надзвичайну вимогливість до себе.

Демонстрація портрета „Л.М.Толстой – студент”

Учні зачитують окремі толстовські правила.

Учень 1:

Правила життя:

Правило 1. Кожного ранку сплануй, що ти повинен зробити протягом дня, і виконуй усе заплановане.

Правило 2. Спи якомога менше.

Правило 3. Всі тілесні неприємності терпи, не виражаючи їх назовні.

Правило 4. Дотримуйся свого слова.

Правило 5. Якщо ти розпочав якусь справу, то не кидай її, не завершивши.

Учень 2:

Правила, щоб підкорити волі почуття самолюбства:

Правило 9. Займайся більше сам із собою, ніж думкою інших.

Правило 11. Шукай у людях завжди гарне, а не погане. Завжди говори правду.

Учень 3:

Правила для розвитку пам'яті:

Правило 23. Роби конспект усього, чим займаєшся, і вчи його напам'ять.

Правило 24. Щодня вчи вірші тією мовою, яку погане знаєш.

Правило 25. Повторюй увечері все те, про що дізнався протягом дня. Щотижня, щомісяця і щороку екзаменуй себе з усього того, чим займався; якщо ж виявиш, що щось забув, починай спочатку.

Учитель 4:

Правила для розвитку розуму:

Правило 32. Не створюй „повітряних замків”.

Правило 33. Намагайся дати розуму якомога більше поживи.

Запитання до класу:

Які з цих правил вам особисто здаються важливими і корисними?

Учитель:

Правила створюються для того, щоб їх дотримувались. І Лев Толстой щоденно звіряє з ними усі свої справи, вчинки, поведінку. Звичайно, він їх порушує, створює нові, наказує себе, якщо їх не виконує...

Словом, студент Толстой – людина, яка збирається виправити життя людей, почавши з виправлення самого себе.

Провчившись 3 роки, Толстой покидає університет. Плануючи серйозно зайнятися самоосвітою, він від'їздить до Ясної Поляни, яка дісталася йому при розподілі спадщини. 19-річний юнак стає володарем 1200 десятин землі й численних кріпаків.

5-й біограф:

1851 року несподівано для себе та близьких Толстой від'їздить на Кавказ, у добровільне вигнання, чимдалі від спокус світського життя. Він планує віддатися розумовій праці й серйозно зайнятися письменництвом. На Кавказі та в Севастополі наполегливо працює над собою.

У щоденнику з'являються записи: „Найважливіше для мене – це визволитися від безхарактерності, дратівливості та лінощів! Він ні в чому не попускав собі, не прощав ні малих, ані великих вад.

1-й літературознавець:

У цей час Л.Толстой всерйоз береться за літературну працю, але починає не з кавказької теми, а зі сповіді, задумавши створити роман із 4-х частин: „Дитинство”, „Отроцтво”, „Юність”, „Молодість” (остання не була написана).

Під заголовком „Історія мого дитинства” повість була надрукована у журналі „Современник” і за бажанням автора підписана тільки ініціалами „Л.М.”.

Учитель:

У січні 1854 року Л.Толстой переводиться до діючої армії, щоб випробувати себе на великій війні. Він бере участь в обороні Севастополя як командир артилерійської батареї на найнебезпечнішому четвертому Бастіоні. За мужність, виявлену в боях, його нагороджують орденом Св. Анни 4-го ступеня та медалями.

У Дунайській армії та Севастополі він збагачується враженнями похідного життя, захоплюється героїзмом солдатів у бою, протестує проти безглуздості війни – масового вбивства людей; ділиться своїми відкриттями у „Севастопольських оповіданнях”. Письменнику було тоді 27 років.

Демонстрація фотографій четвертого Бастіону.

2-й літературознавець:

„Севастопольські оповідання” вразили сучасників правдою, яка пахла порохом, кров'ю, солдатським потом.

Так народився Толстой-епік, майбутній автор романів „Війна і мир”, „Анна Кареніна”, „Восресіння”, повістей „Хаджи-Мурай”, „Смерть Івана Ілліча”, „Крейцера соната”, драм „Влада темряви”, „Живий труп”, комедій „Плоди освіти” і багатьох-багатьох інших видатних творів.

Фото „Л.М.Толстой під час праці „у кімнаті під зводами”.

Учитель:

Після Севастополя Л.Толстой вийшов у відставку і 1885 року прибув до Петербурга, де познайомився з письменниками, які об'єдналися навколо „Современника”. Вони гаряче вітали його талант.

Демонстрація фотографії „Група письменників журналу „Современник”

1-й біограф:

Поява молодого Льва Миколайовича у Петербурзі й Москві, знайомство з Некрасовим, Тургенєвим, Фетом і багатьма іншими видатними діячами російської культури – ці події викликали у середовищі письменників великий резонанс.

„Просто дивовижно, як багато мислила ця молода людина про моральність, доброту та істину”, – пише Анненков 1857 р., у листі до Тургенєва. І він, без сумнівів, мав рацію: молодий автор „Дитинства” й „Отроцтва”, кавказьких та севастопольських оповідань був навдивовиж глибокою людиною.

У одному з листів цього періоду життя Л.Толстой писав:

Толстой:

„Тільки чесна тривога, боротьба і праця, засновані на любові, є те, що називається щастям... Щоб жити чесно, треба рватися, плутатися, битися, помилятися, починати й кидати, і знову починати і знову кидати, і вічно боротися і втрачати. А спокій – душевна підлість”.

2-й біограф:

Повернувшись із Севастополя, Л.Толстой жив то у Петербурзі, то в Москві, а частіше у своїй улюбленій Ясній Полянці. Все своє довге життя Лев Миколайович багато подорожував. Замолоду на човні спускався Волгою в Астрахань, звідти кіньми мандрував на Кавказ. У похилому віці тричі пішки проходив шлях від Москви до Ясної Поляни. Проходили його шляхи через Орел і Саратов, Рязань і степи Башкирії, Кишинев і села Бессарабії. Він побував у Румунії, Німеччині, Англії, Бельгії, Швейцарії, Італії, Франції...

Фото „У полі” або репродукція картини Рєпіна „Толстой у полі”.

3-й біограф:

Повернімося до 1858 року. Весну і літо цього року Толстой багато працював у полі, косив з яснополянськими селянами, удосконалював господарство, відвідував друзів-літераторів і приймав гостей у себе. З величезним задоволенням їздив на полювання.

Декілька разів він полював на ведмеда, кожного разу наражаючись на серйозну небезпеку. Полювання це чудово описано ним в оповіданні „Охота гірше неволі”. Закінчилося це полювання, на щастя, вдало, але життя його було на волосинці. Ведмідь збив Льва Миколайовича з ніг і навалився на нього.

3-й літературознавець:

Зачитує уривок з оповідання:

„Слышу я – лежит на мне тяжелое, слышу тёплое над лицом, и слышу – забирает он в пасть всё лицо моё. Нос мой уже у него во рту, и чую я – жарко,

кровью от него пахнет. Надавил он лапами мне на плечи, и не могу я шевельнуться. Только подгибаю голову к груди, из пасти нос и глаза выворачиваю... Слышу – зацепил зубами – верхней челюстью в лоб под волосами, а нижней челюстью – в маслак под глазами, стиснул зубы, начал давить. Как ножами режут мне голову, бьюсь я, выдёргиваюсь, а он торопится и, как собака, грызёт – жамкнет, жамкнет. Я вывернусь, он опять забирает. „Ну, думаю, конец мой пришел”. Слышу вдруг – полегчало мне. Смотрю, нету его, соскочил он с меня и убежал”.

Врятував тоді Льва Миколайовича мисливець Дем'ян. У Л.Толстого на все життя залишилася пам'ять про цю зустріч із ведмедем – шрам на лобі.

А шкура цього самого ведмедя, якого він усе ж таки добув через місяць, довго лежала у його кабінеті на підлозі.

4-й біограф:

Восени 1862 року Лев Толстой одружився з 18-річною Софією Андріївною Бернс, донькою лікаря придворного відомства. Незабаром після одруження він писав:

Толстой:

„Я щаслива і нова, зовсім нова людина. Я дожив до 34 років і не знав, що можна так любити і бути щасливим... Тепер у мене постійне відчуття, ніби я украв незаслужене, незаконне, не мені призначене щастя”.

Фото Софії Андріївни Бернс.

5-й біограф:

Ввечері у великому дормезі запряженому шестіркою, молоді вирушили до Ясної Поляни. Кожне зі своєю мрією, своїми тривогами, сумнівами, надіями.

Обоє вони у ті молоді роки були щирі й горді, обоє вразливі й сильні, обоє ревниві й гарячі. Обоє бажали тільки одного – кохання на все життя. Вони прожили у великому коханні майже 50 років. Софія Андріївна стала найближчою для Л.Толстого людиною, народила йому 13 дітей.

Вона вела господарство, порядкувала у садібі, брала участь у всіх справах Льва Миколайовича: незліченну кількість разів переписувала начисто його твори; садила разом з ним дерева (вони посадили за своє життя 266 гектарів лісу), навіть їздила з ним на полювання.

1-й біограф:

Лев Толстой прожив життя здорової та сильної людини. Він усе життя займався фізичними вправами. У молоді роки вижимав однією рукою до п'яти пудів, тому в нього у кімнаті завжди стояли пудовики... У старості він вправлявся з гантелями.

Ще у Севастополі Толстой славився своєю силою. Розповідали, що він під час обстрілу швидко перетягнув з одного місця на інше важезну гармату. У товаристві офіцерів, якщо говорили про силу, Лев Миколайович лягав на підлогу, клав на руки дошку, на яку ставав найважчий із присутніх, і кілька разів піднімав її на витягнутих руках і опускав на груди.

Учитель:

Лев Миколайович мав пристрасну натуру. Все життя він захоплювався найрізноматнішими речами: працею на землі (отримував величезне

задоволення від простої селянської роботи), грою (дуже любив шахи), музикою (сам чудово грав на кількох інструментах, дуже любив слухати фортепіанну гру; під впливом музики Бетховена написав повість „Крейцера соната”), сучасними і стародавніми іноземними мовами (Л.Толстой знав 13 чи 15 мов; уже у вісімдесятирічному віці він почав вивчати японську, але так і не зумів її опанувати. Сину він тоді сказав жартома „Або японська мова занадто важка, або я подурнішав”). Він захоплювався кіньми (до глибокої старості здійснював щоденні довгі прогулянки верхи). Всі його захоплення важко перелічити. І це при тому, що Л.Толстой, за оцінками сучасників, був першим письменником Росії. „До всього у даний момент він ставився безумно пристрасно...” – згадувала Софія Андріївна (фото).

2-й біограф:

Безумно пристрасно він ставився і до ідеї народної освіти. Він прочитав величезну кількість методичної літератури з цього питання, двічі (у 1858 і 1860 роках) відвідував Німеччину, Англію, Францію, щоб познайомитись із системою освіти у цих країнах. Він зустрічався там з найвідомішими педагогами та теоретиками шкільної справи, слухав лекцію про виховання Ч.Дікенса у Лондоні.

3-й біограф:

Першу школу Л.Толстой організував у себе в Ясній Полянці в 1858-1859 роках. Основним її принципом було право свободи для людини, повної свободи, навіть якщо цій людині 10-12 років. Відомий письменник став і першим учителем у цій школі. 1861 року в одному з листів він з гордістю повідомляв:

Толстой:

„Є у мене поетична справа, від якої неможливо відірватися, – це школа... Не можна розповісти, що це за діти, їх треба бачити... Ніколи – лінощів, грубості, дурного жарту, сороміцького слова”.

Фото школи у Ясній Полянці.

Учитель:

Потім Л.Толстой почав розширювати мережу шкіл в інших селах, запрошував учителів, керував ними, радився.

Лев Миколайович горів своєю роботою. Він складав проекти „Товариства народної освіти”, намагався прилучити кращих людей Росії до такої важливої справи... Щоб простіше було поширювати свої ідеї, він організував журнал, який назвав „Ясна Поляна”.

4-й біограф:

Наприкінці 1870-х років письменник переживає страшну моральну кризу, яку в своїй „Сповіді” називає переворотом.

Толстой:

„Дедалі більше і більше хворію своїм достатком і накопишньою нуждою... Безліч народу, всі гарно одягнені, їдять, п'ють, вимагають. Слуги бігають, виконують. А мені все болісніше і болісніше, тяжче й тяжче брати участь і не осуджувати...”

Життя тут, у Ясній Полянці, зовсім отруєне. Куди не вийду – сором і страждання... Не можу забути, не бачити...”

5-біограф:

Своїм ідеалом він проголошує „життя простого трудового народу”, пориває зі своїм станом, відходить від літературної діяльності, намагається вести просте селянське життя. Це отримало майже науковий термін „Опущення Толстого”. У цей же час він багато говорить про непротивлення злу насильством, про необхідність морального удосконалення. Якщо людина прагнути до цього, то й світ навколо неї зміниться.

1-й біограф:

Останні дні й години життя Толстого трагічні.

Темної осінньої ночі письменник таємно залишив Ясну Поляну. 28 жовтня 1910 року він сів у вагон 3-го класу і поїхав туди, де можна було поселитися невідомим, в одному із тисяч сіл, загубитися серед мільйонів трудівників. Конкретного плану і мети в нього не було. Спочатку він заїхав у Шамордино до своєї сестри, черниці. Можливо, Лев Миколайович і залишився б неподалік Шамординського монастиря, у селі, доживати свій вік. Але приїхала донька, привезла сумні вісті з Ясної, стурбувала його тим, що його всюди розшукують, і вони удосвіта, нікого не попередивши, знову їдуть у гуркотливому вагоні невідомо куди. „Я нічого не вирішив і не хочу вирішувати. Намагаюсь робити тільки те, чого не можу не робити...” – читаємо в одному із його листів з дороги.

Надвечір піднявся жар, посилювалася гарячка. Далі їхати було неможливо. На найближчій станції – Астапово – вийшли. Темно. Пронизливий холодний вітер. Начальник станції Озолін запропонував їм свою квартиру.

Учитель:

Це було 31 жовтня. Сім днів і ночей тривала тяжка хвороба – запалення легенів, сім днів і ночей боролися за життя Л.Толстого.

Приїхала сім’я.

6 листопада 1910 року, перед смертю, він покликав сина: „Сергію!”. Коли той підійшов, він тихим голосом з великим зусиллям сказав: „Сергію! Я люблю істину... Дуже... люблю істину”. Це були його останні слова. 7 листопада він помер і похований у Ясній Полянці.

Фото „Похорон у Ясній Полянці” та „Могила Л.Толстого”.

Ще зовсім молодою людиною він гордо заявив, що його герой, якого він любить усіма силами своєї душі, це – Істина. І до того дня, коли він слабнучим голосом сказав своєму старшому сину, що любить Істину, він ніколи не зраджував їй.

IV. Підсумок уроку.

Учитель (біля зображення скульптури Мойсея):

Зупинімося знову біля твору Мікеланджело. Зупинімося так, як зупинялася біля нього Т.Толстая, і спробуймо її очима поглянути на величну постать вождя ізраїльського народу пророка Мойсея.

Ось він – мудрий і мужній, повний титанічних сил і незламної віри в доконечність жертв і страждань. І згадуються нам рядки поеми Івана Франка „Мойсей”:

Все, що мав у житті, він віддав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї.

Зпитання класу:

Чи можуть ці рядки І.Франка характеризувати і життя Л.Толстого? служінню якій ідеї присвятив своє життя великий російський письменник? (*Істині, правді, духовним пошукам шляхів особистого удосконалення людства*).

- Так в чому ж схожість?

Учням пропонується висловити свої думки щодо схожості Л.Толстого і біблійного героя, аргументувати їх, використовуючи записи в зошитах, власні спостереження, епіграфи до уроку.

Висновок.

Великого російського письменника Л.Толстого людство вважає, як і біблійного героя Мойсея, пророком, який зумів зазирнути у такі глибини людської душі, які ще не відкривалися нікому, завжди намагався знайти сенс особистого і суспільного життя, усе суще оцінював з погляду вічності. Він завжди прагнув до простоти й правди у своїй душі та в навколишній дійсності, тому його життєвий шлях супроводжували духовні суперечності й пошуки тих божественних істин, без яких не може існувати людина, а отже, і все людство.

Вчитель:

Дякую всім. Завдяки гарній, ґрунтовній підготовці учасників творчих груп, ми поглибили свої знання про життя і творчість генія російської літератури – Л.М.Толстого.

V. Домашнє завдання.

Написати твір на тему „Духовні шукання Льва Толстого” або реферат на тему: „Художній світ романів Льва Толстого”.

Звучить „Вальс” Шопена.